

праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. 2000. Спецвипуск. С. 95-97.

5. Богма О.С., Павлова А.С. Особливості управління фінансовими ресурсами вітчизняних підприємств. Вісник Запорізького національного університету. 2012. № 1(13). С. 195-199.

6. Васюник Т.І. Роль фінансових ресурсів у відтворенні основного капіталу. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент». 2017. Вип. 23(1). С. 47-50.

7. Формування джерел фінансових ресурсів підприємства та управління ними / Т.Ф. Григораш, Я.Я. Губенко, К.В. Панич. Молодий вчений. 2014. № 11(14). С. 54-56.

8. Дмитришин М.В., Данилишин М.М. Формування системи ефективного управління фінансовими ресурсами підприємства. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2015. Вип. 11(2). С. 131-138.

9. Матвєєва Н.В., Первухін П.К. Напрями підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємств. Наука й економіка. 2016. Вип. 2. С. 17-21.

10. Мельничук К.В., Сігайнов А.О. Економічна сутність фінансових ресурсів підприємства та їх класифікація. Формування ринкових відносин в Україні. 2014. № 10. С. 91-95.

11. Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник. Л.: Світ, 2005. 616 с.

12. Рекрут С.В. Оптимізація та ефективність використання фінансових ресурсів у процесі інноваційної діяльності. Формування ринкових відносин в Україні. 2013. № 7/8. С. 72-75.

13. Силка О.С. Управління фінансовими ресурсами підприємства. URL: <http://nauka.zinet.info/8/sylka.php>.

ФІНАНSOVA ГРАМОТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

FINANCIAL LITERACY OF UKRAINE: DOMESTIC AND FOREIGN EXPERIENCE

У статті досліджено рівень фінансової грамотності різних верств населення України та чинники впливу, що формують її рівень; обґрунтовано роль фінансової грамотності громадян у розвитку успішного суспільства. Розглянуто зарубіжний досвід підвищення рівня фінансової грамотності. Визначено умови підвищення рівня фінансової обізнаності громадян України з урахуванням світового досвіду.

Ключові слова: фінансова грамотність, фінансова освіта, програми фінансової освіти, фінансове виховання, фінансова інклюзія.

В статье исследованы уровень финансовой грамотности разных слоев населения и факторы влияния, формирующие ее уровень; обоснована роль финансовой грамотности в развитии успешного общества. Рассмотрен зарубежный опыт повышения

уровня финансовой грамотности. Определены условия повышения уровня финансовой грамотности граждан Украины с учетом мирового опыта.

Ключевые слова: финансовая грамотность, финансовое образование, программы финансового образования, финансовое воспитание, финансовая инклюзия.

In the article was investigated the level of financial literacy of different groups of the population of Ukraine and factors of influence that form its level; the role of financial literacy of citizens in the development of a successful society was grounded. Was considered foreign experience of raising financial level of literacy. Were determined conditions of raising the level of financial awareness of Ukrainian citizens taking into account world experience.

Key words: financial literacy, financial education, financial education programs, financial education, financial training.

УДК 339.172(477)

Гаврилко Т.О.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту
Національний авіаційний університет
Довгань М.М.
студентка
Національний авіаційний університет

Постановка проблеми. Фінансова грамотність населення займає одне з важливих місць у розвитку успішного суспільства, забезпечуючи можливість кожного громадянина раціонально формувати свій власний бюджет, мати знання щодо фінансових інструментів та послуг, приймати ефективні фінансові рішення. Під фінансово свідомим суспільством розуміється таке суспільство, що складається з людей, які здатні зважено використовувати свої фінансові ресурси, розуміти особливості одержання і використання кредитних коштів, оцінювати можливість ведення бізнесу, способи й умови реалі-

зації бізнес-ідей, зміцнювати своє економічне та фінансове становище.

Процес розвитку фінансової системи, виникнення нових фінансових продуктів і послуг, достатньо наступальний характер їх рекламування з боку комерційних структур пов'язані з формуванням цілої низки ризиків, ідентифікувати які і наслідки їхньої дії можуть тільки ті споживачі, які володіють розумінням базових понять як у сфері фінансів і фінансової математики, так і відповідних законодавчих актів.

Незважаючи на велику кількість досліджень із питань фінансової грамотності, проблема досяг-

нення її високого рівня не втрачає своєї актуальності, враховуючи, що із забезпеченням власного добробуту громадян тісно пов'язана і реалізація державних інтересів за рахунок залучення на ринок фінансових послуг коштів населення, що є важливим чинником формування потенціалу економічного зростання вітчизняної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Наукові дослідження у сфері фінансової грамотності здійснювалися зарубіжними вченими К. Кутером, А. Лусарді, О. Мітчеллом, а також такими провідними вітчизняними фахівцями, як: Р. Бонд, Д. Гриджук, М. Єфремова, О. Куценко, Н. Лозицька, А. Незнамова, В. Петрищев, Б. Приходько, Н. Слав'янська, Л. Слобода, Ю. Фогельсон.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінка рівня фінансової грамотності різних верств населення України, чинників впливу, що формують її рівень, та визначення умов підвищення рівня фінансової обізнаності громадян з урахуванням світового досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сучасний рівень фінансової обізнаності українських громадян переважно зводиться до вільного користування найпростішими послугами, такими як платежі та розрахунки. Залучення до користування фінансовими послугами є набагато нижчим за наявні світові норми: переважна більшість українських громадян володіє однією банківською картою і має один поточний рахунок у банківській установі. Використання кредитних карток, депозитів, інших фінансових послуг не супроводжується наявністю повного розуміння всіх аспектів стосунків із фінансовими установами.

У доповіді McGraw Hill Financial, материнської компанії міжнародного рейтингового агентства Standard & Poor's, указується, що рівень фінансової грамотності дорослих громадян України становить 40% (дослідження здійснювалося Standard & Poor's спільно з Gallup, а також Світовим банком та Глобальним центром дослідження фінансової грамотності (Global Financial Literacy Excellence Center, GFLEC) в Університеті Джорджа Вашингтона) [1].

Україну за рівнем фінансової грамотності дорослих випереджує навіть одна з найбідніших африканських країн – Зімбабве, де показник фінансової грамотності становить 41%; водночас Україна займає кращу позицію порівняно з такими країнами, як Італія (37%), Росія (38%), Туреччина (24%). Світовими лідерами за рівнем грамотності є Норвегія, Данія і Швеція – 71% дорослого населення фінансово грамотні. Інші країни за рівнем фінансової грамотності розташувалися так: Ізраїль (68%), Канада (68%), Великобританія (67%), Нідерланди (66%), Німеччина (66%), Австралія (64%), Фінляндія (63%). Підсумовують рейтинг Афганістан (14%), Албанія (14%) та Ємен (13%) [2].

Щороку зростає кількість країн, які реалізують програми з розвитку фінансової обізнаності у громадян. Так, у Європі існує вже більше 200 таких програм. Успішні програми були розроблені та реалізовані в країнах із розвинутою економікою: США, Великій Британії, Німеччині й Австрії. Такого роду програми активно діють і на території Болгарії, Словенії, Польщі, які відносно недавно перейшли до ринкової економіки.

Фінансову грамотність можна отримати як шляхом участі в неформальних програмах, так і через офіційні організації, такі як Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), де отримання фінансової освіти здійснюється на основі державного та приватного партнерства. ОЕСР надає рекомендації щодо впровадження заходів, спрямованих на поліпшення соціальної економіки і сприяє розвитку вільних ринків. ОЕСР своїм прикладом доводить, що учасникам фінансового ринку просто необхідна фінансова освіта для прийняття відповідних рішень, пов'язаних із діями на ринку капіталу з метою подальшого його розвитку та економіки у цілому.

Основну увагу ОЕСР приділяє вивченню відсоткових ставок, розумінню можливості виникнення ризиків та їх наслідків, одержанню базових навичок із приводу розрахунків капіталовкладень, досягненню необхідного рівня спроможності володіння вірною інформацією та її ефективного використання [3].

Говорячи про те, що фінансова грамотність має вагомий вплив на розвиток економіки, слід зазначити, що в ній зацікавлені абсолютно всі учасники фінансових відношень: уряд, НБУ, фінансові установи, споживачі фінансових товарів та послуг. Тому навчання має бути впроваджене як із боку держави, так і на рівні комерційних організацій. Для такого процесу необхідна чітко розроблена нормативно-правова база, яка б регулювала методи отримання знань [4].

У зарубіжній практиці неабияким попитом користується професія радника у сфері особистих фінансів, особливо у США, де вона вже існує майже 20 років. У Європі приблизно 50% усіх угод здійснюється через фінансових консультантів, у США цей показник перевищує 60%, а в Австралії – 80%; щодо України, то це лише 3% усіх угод. Консультант не продає фінансові послуги, а допомагає клієнтам зберегти та примножити свої кошти, у цьому разі він повністю приймає позицію клієнта. Такий високий попит на фінансових консультантів також спричинений великою кількістю інвесторів. Навіть у розвинених країнах досі виникають питання з обізнаності населення у фінансовій сфері, але їх вирішення відбувається здебільшого завдяки державному сприянню.

Що стосується молоді, яка отримує вищу освіту, певна частина саме цих знань отримується нею

з курсів економіки та викладання певних дисциплін фінансового профілю, але їх вивчення далеко не завжди може дати чітку відповідь, як ефективно використовувати власні фінанси.

Дослідження, проведені в Польщі, показують, що молодь сприймає навчання у цій сфері і зацікавлена в ньому; дорослих навчити важче, адже вони в переважній своїй кількості не проявляють ініціативу щодо вивчення додаткової інформації з приводу фінансів, що породжує вагомі труднощі під час вирішення конкретних питань із приводу використання коштів.

У Великобританії та США фінансова грамотність регулюється законами, в інших державах, таких як Бельгія, Австралія, Франція, Австрія, Польща, активно користуються проектами, здебільшого це Інтернет-ресурси та платформи, які переважно розроблені у формі інтерактивних ігор. Удалими програмами підвищення фінансової грамотності є: «Відповідальність за майбутнє» (США), «Фінанси і педагогіка» (Франція), «Фінансові водійські права» (Австрія), «Економія пенсії» (Швеція), «Вмій планувати своє майбутнє» (Польща), «Фінансова грамотність на роботі: змусь гроші працювати» (Великобританія), «Гроші говорять!» (Угорщина), «Фінансова грамотність. Розуміння грошей» (Австралія) та ін. Програми, як правило, створюються з урахуванням культурної специфіки тієї чи іншої країни або адаптуються під цю специфіку.

Значний внесок у розвиток фінансової освіти зробила компанія VISAInc; для сприяння розвитку грамотності був створений сайт, де представлена інформація про банківські послуги, заощадження ресурсів, управління боргом, безпеку банківських карт.

У проекті регіонального економічного розвитку (листопад 2017 р.) «Фінансова грамотність, обізнаність та інклюзія в Україні: звіт про дослідження», підготовленому для розгляду Агентством США міжнародного розвитку (USAID) проектом «Міжнародні партнерства заради стабільності фінансового сектору» та компанією InMind – субпідрядниками SEGURA Consulting LLC за контрактом AID-OFF-C-13-00139 з USAID, приведені результати дослідження щодо рівня фінансової інклюзії українців (використання фінансових послуг населенням), їхніх знань та навичок у сфері фінансів, найбільш поширених моделей фінансової поведінки та факторів прийняття фінансових рішень [5].

Цікавим є той факт, що рівень самооцінки опитаних респондентів суттєво відрізняється від реальних результатів щодо наявності їх обізнаності у сфері фінансової математики та фінансової термінології. Так, під час самооцінки наявних знань опитувані віднесли себе до певної групи так: 4% – «відмінно», 16% – «гарно», 46% – «задовільно», 25% – «незадовільно», 7% – «нічого не знаю». Під час оцінки рівня фінансової грамотності було виявлено: щодо володіння знаннями у сфері

фінансової математики та фінансової термінології до групи «відмінно» не можна віднести нікого; рівень «гарно» одержали відповідно 24% і 11% опитуваних; «задовільно» – 26% і 22%; «незадовільно» – 37% і 46%; «нічого не знаю» – 14% і 21% відповідно (рис. 1).

Як виявили дослідження, особливі прогалини в знаннях пов'язані з кредитними відношеннями: громадяни не розуміють, як обчислюється реальна ставка відсотка, яку несуть відповідальність банки щодо розкриття реальної ставки позичальникам, що являє собою плаваюча ставка і що передбачає відповідальність поручителя за споживчим кредитом.

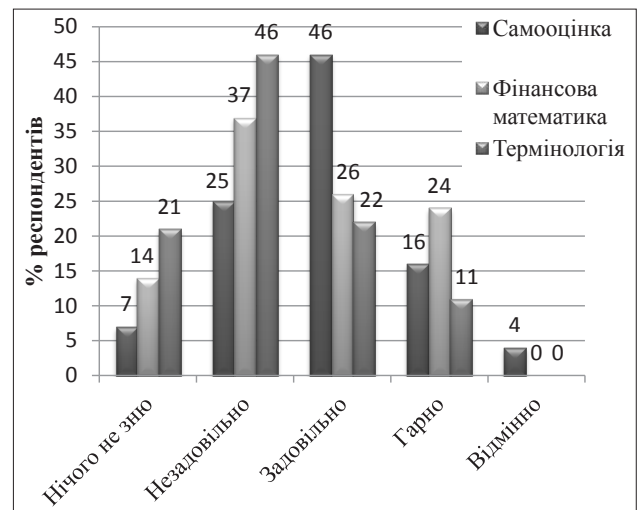

Рис. 1. Результати самооцінки та фінансового тестування

Виходячи з одержаної інформації щодо рівня фінансової грамотності населення у сфері кредитування, стає зрозумілим той факт, що 26% громадян не вважають можливим узагалі користуватися кредитом, а 46% допускають таку можливість лише в разі гострої потреби. Порівняння з аналогічними показниками 2010 р. дало можливість зробити висновок, що кількість споживачів, які є противниками кредитів, різко збільшилася: питома вага громадян, які негативно ставляться до кредитів, у 2010 р. становила 7%, тих, хто допускає їх використання тільки в разі надзвичайної ситуації, – 4%. Спостерігається також перерозподіл акцентів у структурі заощаджень: незважаючи на переважні нецільові заощадження, які несуттєво знизилися у 2017 р. порівняно з 2010 р. (з 58% до 56%), виросла частка цільових заощаджень на значні придбання (з 25% до 35%) та на формування власного капіталу (із 17% до 23%).

Проведені дослідження дали змогу встановити, що за період 2010-2017 рр. рівень фінансових знань громадян суттєво не змінився, причому не спостерігається пряма залежність між зростанням обсягів, асортиментом наданих послуг і підвищенням рівня обізнаності у цій сфері. Наприклад, підвищився рівень фінансової грамотності

респондентів щодо дохідності облігацій (із 5% до 14%), суми гарантованого банківського депозиту (з 27% до 40%), видів страхування (з 27% до 40%); і, навпаки, встановлене зменшення розуміння порядку обрахунку реальної річної ставки відсотка (із 7% до менше ніж 2%), відповідальності банків щодо процесів кредитування (з 57% до 40%).

Закономірним є питання щодо чинників, що впливають на рівень фінансової грамотності населення, і щодо їх впливу на різні верстви населення. Як підтверджують результати дослідження, гендерна ознака, яка дуже часто використовується у зарубіжних країнах, для України не є актуальною, у зв'язку з чим не виникає потреби у виділенні жінок як окремої групи споживачів. Проте прослідковується тісний зв'язок фінансової обізнаності з особливостями місцевості, де проживає споживач (регіон, тип населеного пункту і т. д.). Наприклад, для сільських жителів властиве більш прохолодне ставлення до фінансових послуг.

Найбільш впливовим чинником є вік споживачів: молодь віком від 18 до 34 років характеризується найбільшим рівнем сприйняття фінансової інформації, особливо якщо до неї є доступ із сучасних гаджетів; громадяни віком від 34 до 45 років належать до категорії, яка має найбільший досвід у використанні фінансових послуг і проявляє особливий інтерес до тих, що мають довгострокове значення. Що стосується людей віком 45-60 років та більше 60, то їм властиве упереджене ставлення як до фінансових продуктів, так і до фінансових установ узагалі.

У цілому в Україні існує певна недовіра до фінансових установ, що й спричиняє ситуацію, що українці користуються дуже малим переліком фінансових послуг. Згідно з дослідженнями громадської думки 2016-2017 рр., єдина структура в Україні, що викликає довіру більше ніж 50% громадян, – Пенсійний фонд [6] (рис. 2).

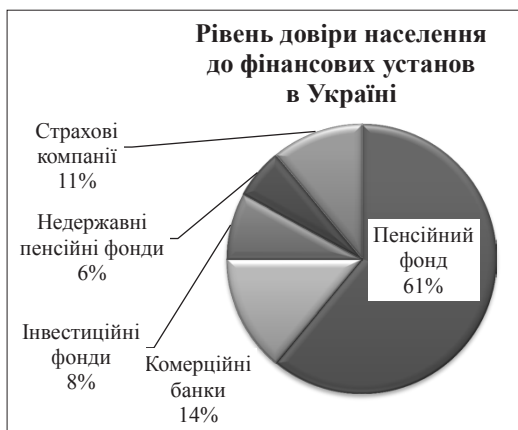

Рис. 2. Рівень довіри населення до фінансових установ в Україні

Отже, для підвищення рівня фінансової грамотності громадян України необхідно:

1. впровадження міжнародних програм для підвищення фінансової грамотності як на рівні держави, так і для робітників фінансових установ та клієнтів цих установ з орієнтацією на потреби кожної цільової групи;

2. включення фінансових дисциплін у шкільні програми старших класів та молодших класів у формі ігор; приділення великої уваги навчання педагогів та вироблення єдиних стандартів щодо оцінювання фінансової грамотності, здійснення постійного моніторингу знань педагогів, упровадження для них програм ознайомлення із зарубіжним досвідом на практиці;

3. застосування достовірних каналів щодо передачі актуальної, розгорнутої та доступної інформації про фінансові послуги для населення, створення єдиної сертифікованої інформаційної бази щодо фінансів у формі періодичних та обов'язково електронних видань;

4. надання інформації про права й обов'язки споживачам фінансових послуг та їх регулювання на законодавчому рівні; чітка нормативно-правова база щодо стратегії поширення фінансової грамотності серед населення;

5. створення інститутів незалежних фінансових консультантів, які б здійснювали свою діяльність лише за наявності ліцензії; доступна консультація споживачів щодо фінансових продуктів та послуг, ситуації на фінансовому ринку;

6. розроблення підходів до моніторингу рівня фінансової грамотності населення.

Висновки з проведеного дослідження. Фінансова грамотність є одним із найважливіших чинників росту економіки: чим більше населення буде задіяне на фінансовому ринку та чим вище буде попит на фінансові послуги, тим більше буде виникати передумов для підвищення рівня ефективності фінансової системи і сталого розвитку держави у цілому. Для збільшення рівня залучення різних верств населення до користування фінансовими послугами необхідне впровадження комплексних заходів щодо забезпечення фінансової обізнаності з урахуванням особливостей кожної цільової групи.

Виходячи з того, що проблема фінансової грамотності стосується державної економіки, то й вирішуватися вона повинна насамперед на державному рівні починаючи з визначення основної ланки серед державних органів, що буде виступати координатором здійснення запланованих національних ініціатив.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Рівень фінансової грамотності українців: Рейтинг Standard & Poor's. URL: <https://news.finance.ua>.
 2. Фінансова грамотність та обізнаність: факти та висновки. URL: <http://www.uaib.com.ua>.

3. Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку. URL: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/strah_rynok/159.htm.

4. Приходько Б. Стратегічні напрями підвищення рівня фінансової грамотності населення України. Вісник Національного банку України. 2014. № 2. С. 11-16.

5. Фінансова грамотність, обізнаність та інклюзія в Україні: звіт про дослідження. URL: www.seguraconsulting.net/.../Financial-Literacy-Awareness.

6. Рівень довіри населення до банків. URL: <http://delo.ua/finance/riven-doviri-naselennja-do-bankiv-sogodni-duzhe-nizkij-zasnov-240065/>.

НЕРІВНІСТЬ ЯК ФАКТОР РОСТУ БІДНОСТІ ТА ВИМИВАННЯ СЕРЕДЬНОГО КЛАСУ

NERIVATION IS A FACTOR OF GROWTH OF BIDNOSTY THAN VIMIVANNA SERIOUS KLASU

УДК 336.027

Гуржий Т.О.

здобувач кафедри фінансів та обліку
Дніпровський державний
технічний університет

У статті визначено проблему нерівності по доходах, показано реальний рівень розшарування населення та бідності, запропоновано актуалізовану систему розподілу домогосподарств на децильні групи за рівнем середньодушових еквівалентних грошових доходів.

Ключові слова: домогосподарства, нерівність по доходах, бідність, дифференціація доходів, децильні групи, середній клас.

В статье определена проблема неравенства по доходам, показан реальный уровень расслоения населения и бедности, предложена актуализованная система распределения домохозяйств на децильные группы

по уровню среднечеловеческих эквивалентных денежных доходов.

Ключевые слова: домохозяйства, неравенство по доходам, бедность, дифференциация доходов, децильные группы, средний класс.

The article defines the problem of income inequality, shows the real level of population stratification and poverty, an updated system of distributing households to decile groups according to the level of average per capita equivalent monetary incomes was proposed.

Key words: households, income inequality, poverty, income differentiation, decile groups, middle class.

Постановка проблеми. Сучасна фінансова наука недостатньо уваги приділяє вивченню фінансів домогосподарств та проблемі нерівності населення по доходах. Гостро постала проблема розшарування домогосподарств, бідності та вимивання середнього класу. Особливо це актуально для України, де система розподільних та перерозподільних відносин потребує суттєвого реформування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню фінансів домогосподарств в економічній літературі присвячено напрацювання як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Західна економічна думка щодо вивчення домогосподарств бере свій початок ще з праці Ксенофонта «Домострой» та знаходить своє продовження у доробках Ф. Кене, В. Петті, А. Сміта, Г. Беккера та ін.

Активна участь домогосподарств у фінансових відносинах зумовила необхідність дослідження місця та ролі цього суб'єкта у складі фінансової системи, що знайшло безпосереднє відображення у напрацюваннях сучасних учених: С. Белозорова, Ю. Воробйова, В. Глухова, Т. Кізими, В. Суркіна, С. Юрія та ін.

Відзначаючи беззаперечний внесок науковців у розвиток теоретичних підходів до визначення сутності фінансів домогосподарств, потрібно констатувати, що реалії розвитку національної економіки вимагають подальшого дослідження про-

блеми нерівності по доходах, причин та наслідків бідності, переосмислення ролі середнього класу в процесах розбудови соціальної правової демократичної держави.

Постановка завдання. Мета статті – визначити проблему нерівності по доходах, показати реальний рівень розшарування населення та бідності, запропонувати актуалізовану систему розподілу домогосподарств на децильні групи за рівнем середньодушових еквівалентних грошових доходів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна потребує формування нової економічної моделі соціального спрямування, що має ґрунтуватися на соціалізації економіки.

Особливу увагу в цьому питанні необхідно приділити формуванню середнього класу в країні, адже саме середній клас, представлений підприємцями та кваліфікованими працівниками з гідним рівнем оплати праці, є двигуном економічного зростання і розвитку країни.

Ефективна підприємницька діяльність, у здійсненні якої значна роль відводиться саме середньому класу, призводить до збільшення обсягів виробництва і реалізації продукції, внаслідок чого скорочується період зростання ВВП країни і, відповідно, прискорюється темп економічного розвитку.

Кваліфіковані працівники, зацікавлені в ефективній роботі, створюють якісну продукцію, яка